

ZDENKO BALOG: ROČ U SREDNJEM VIJEKU; Roč i Roščina od kasne antike do Uskočkih ratova, Račice 2005.

TVRTRKO MILUNOVIĆ

Gimnazija Ivana Zakmardija Dijankovečkog,
Križevci

Milislava Demerca 8, HR-48260 Križevci

tvrtrko.milunovic@zg.htnet.hr

Knjiga autora Zdenka Baloga o malom istarskom mjestu Roč i njegovoj široj okolici, izašla je iz tiska prošle godine u nakladi Represent. Riječ je o vrijednom djelu kojim autor daje cjeloviti i vrlo koncizan pregled istarskog grada od vremena kasne antike do početka 17. stoljeća. Knjiga je nezaobilazan priručnik za povjesničare, studente povijesti, nastavnike, ali i šire čitateljstvo koje želi bolje upoznati društvene prilike i kulturu srednjovjekovne Istre, a time i hrvatsku srednjovjekovnu povijest u cjelini.

Pisana je stručnim, sadržajno bogatim i lingvistički dotjeranim jezikom, a autor se uz sam povijesni pregled, potkrijepljen povijesnim vrelima, osvrće i na bogat kulturni i društveni život samog mjesta.

Na početku su napisane uvodne napomene gdje se grad definira kroz prostor i vrijeme, a uklopljena je i slika plana grada Roča, prije II. svjetskog rata, prema katastarskom planu. Uvodna razmatranja nastavljaju se prikazom grada prije prvog spomena u ispravama, dakle, u vrijeme Rimljana i kasne antike. Ovdje autor donosi i povijesni osvrt na cijelo područje rimske provincije Istre koristeći se arheološkim podacima. Posebna je pažnja posvećena i toponimima kako slavenskim tako i onim germanskim. Vrlo je zanimljiv autorov pokušaj tumačenja toponima samog naselja Roča. "Moguće je da bi pojava oblika Ronz bila pokušaj čakavske asimilacije izvornog imena, za koje postoji mišljenje da je gotsko. No to je naravno samo pretpostavka."

Dokumentirana povijest grada od prvih pisanih spomenika, počevši od godine 1064. i darovnice kralja Henrika, obrađena je u trećem poglavlju pod naslovom *Najranije isprave o Roču - kontekst i komparativni materijal*. Ovdje treba napomenuti da je autor vlastitim istraživanjima izradio i slikovnu rekonstrukciju posjeda darovanih prema ispravama iz 1064. i 1102. Komparativnom analizom susjednih istarskih gradova Buja, Brseča i Buzeta, Balog je utvrdio da početak razvoja grada treba prepisati prvenstveno strateškom položaju i obrani. Posebnu pažnju autora zaokupljaju i mjesne crkve - bratovštinska crkva Sv. Antuna Opata iz razdoblja romanike i crkva Sv. Bartula - te grafiti pisani glagoljicom u samoj crkvi, koji, po autorovom mišljenju, "mali Roč smješta u sam vrh glagoljske pismenosti....u sam vrh hrvatske kulturne povijesti." Odnos toponima u ispravama iz 1064., 1102., 1208., i kasnijih pojava, prikazan je tablično vrlo koncizno.

Iduće poglavlje o gradu naslovljeno *Četrnaest stoljeća - raspadanje patrijarhove Istre i vodeća uloga Venecije*, sadrži topografsko-ekonomsku kartu središnje Istre u 13. i 14. stoljeću, a završava tablicom "Posljednja patrijarhova uporišta u Istri". Autor sustavno opisuje teritorijalne gubitke hrvatskog područja u Istri u korist Mletačke Republike i borbu istarskih kastelela za priznavanje ranijih privilegija i običaja.

U sljedećem poglavlju nastoji se prikazati, na temelju vrela, kulturni i društveni život Roča u 14. stoljeću. Balog zaključuje da je uprava u Roču bila slična upravi u ostalim komunama, tj. da je

gradom upravljao župan, narodni sud i sabor sveukupnog puka. Razmatra se i pitanje bratovština u gradu i vrijeme njihova nastanka za koje Balog tvrdi da su, na osnovi rasporeda crkava u gradu i kasnijih povijesnih vrela, morale nastati znatno ranije. Posebno je pitanje posvetio i sajmenom pravu i utvrdio da su se u gradu održavali sajmovi i prije početka 16. stoljeća. Ovdje su njegove teze potkrijepljene povijesnim vrelima s početka 16. stoljeća, ali i nekim ispravama koje se tiču Buzeta. Navode se i teze o izgledu tadašnjeg grada i postojanju središnjeg gradskog trga kojim su dominirale crkve, na kojem se okupljao narod i održavao svoje sajmove. Pažnja je posvećena i crkvenoj umjetnosti i izgledu samih građevina. Ovdje je potaknuto i pitanje o vremenu izgradnje gradskih bedema i stambenih kuća u gradu, na temelju detaljne analize povijesnih izvora. Posebnu temu autor je posvetio zbirka glagoljskih kodeksa koje nabraja i interpretira.

Iduće poglavlje donosi podatke o uspostavi mletačke vladavine nad Ročom i oblikovanju Rašporskog kapetanata. I ovdje su teze potkrepljivane povijesnim vrelima te, zajedno s autorovim razmatranjem, one čine jednu preglednu i sustavno pisanu cjelinu.

Posebno poglavlje je poglavlje o *Umjetničkom blagu i glagoljskoj kulturi*. Obradene su sve glavne građevine u gradu, stambene kuće 15. i 16. stoljeća, crkve, obrambeni bedemi. Vrijednost svemu daje i mnoštvo ilustracija crkava, javnih i privatnih kuća te rekonstrukcije mogućih

izgradnji crkvi u samom mjestu, ali i susjednim komunama, što pokazuje autorovu primjenu komparativne metode u rekonstrukciji života srednjovjekovnog istarskog grada Roča.

Razmatranje o povijesti Roča završava poglavljem *15. i 16. stoljeće 'v Roče i na kontrade'*, opisom uskočkih i mletačkih ratova te razmjerima pustošenja šire okolice Buzeta. Autor se ovdje osvrće i na turske prodore u drugoj polovici 15. stoljeća koji dodatno unose kaos i povećavaju patnje ionako tada unesrećenog stanovništva. Pažnju autora zaokuplja i pojava gladi u 15. i 16. stoljeću o čijim razmjerima autor donosi svjedočanstva suvremenika - bratovštinska Kvaderna, notar Ivan Benčić.

Na kraju knjige, uz indeks imena i indeks osoba, objavljen je opsežan popis korištenih vrela pisanih latinskim jezikom i glagoljicom. Ovdje se nalaze i natpisi, grafiti i margine koje je autor spominjao u svom izlaganju u određenim poglavljima. Bez sumnje da su ona jedan od vrlo važnih sastavnica ove knjige, ali i vrijedan materijal za sve one koji žele dalje nastaviti izučavati srednjovjekovnu povijest istarskih gradova. Autor donosi i popis leksičke građe Kvaderne, te širi popis literature.

Knjiga je vrijedan doprinos svakom povjesničaru, a zbog autorovog komparativnog pristupa, posebno onima, koji istražuju hrvatsku srednjovjekovnu povijest, razdoblja razvijenog srednjeg vijeka od 12. do 15. stoljeća.